İŞLETME ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF BUSINESS RESEARCH-TURK
2020, 12(2), 1949-1961
https://doi.org/10.20491/isarder.2020.954

Katılım Bankalarının Bilanço Dışı İşlemleri İle Performansları Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği

(The Relationship Between Participation Bank Off-Balance Sheet Transactions and Performance: The Case of Turkey)

Recep ÇAKAR [a]

[a] Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Çorum, Türkiye. recepcakar@hitit.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler:
Katılım Bankaları
Bilanço Dışı İşlemler
Karlılık

Gönderilme Tarihi 23 Ocak 2020
Revizyon Tarihi 3 Haziran 2020
Kabul Tarihi 18 Haziran 2020

Makale Kategorisi:
Araştırma Makalesi

ÖZET

Amaç – Katılım bankaları doğası gereği toplanan fonların değerlendirilmesi noktasında geleneksel bankalar kadar hızlı hareket edememekte, fonlarını geleneksel bankalar kadar verimli kullanamamaktadır. Ancak katılım bankaları da geleneksel bankalar gibi sermaye yapılarını güçlendirmek ve rekabet gücünü arttırmak için bilanço dışı işlemlerle yükümlüdürler. Bilanço dışı işlemler ile katılım bankaları yükümlülüklerinin takibi, varlıklarına ayırdığı karşılık ve ihtiyatlılık ilkesi gereği emanet ve rehinlerinin takibini yapar. Bu bilgiler ışığında çalışmanın amacı katılım bankalarının bilanço dışı işlemleriyle temel karlılık verileri arasındaki nedensellik ilişkilerinin incelenmesi ve bilgi kullanıcılarına kararlarında kısmen ışık tutmaktır.

Yöntem – Çalışmada; geleneksel bankalarla aynı mevzuata tabi olmakla birlikte katılım bankacılığı ilkelerine de bağlı kalarak finansal sistem içinde kısmen dezavantajlı konumda olan, katılım bankalarının bilanço dışı faaliyetleri ile karlılıkları arasındaki ilişki incelenmektedir. Katılım bankalarının karlılık ve bilanço dışı işlemlerine ait seriler arasındaki ilişkilerin analizi, zaman serisi analizlerinden "Johansen Eş Bütünleşme Testi ve Granger Nedensellik Testi" kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular – Katılım bankalarının bilanço dışı işlemlerinden, vermiş olduğu garanti mektupları ve kefalet yükümlülüklerindeki artış ile katılım bankalarının karlılığı arasında uzun dönemli birlikte hareket etme özelliğinin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca seriler arasında nedensellik ilişkisine rastlanmıştır.

Tartışma – Katılım bankaları bilanço dışı işlemlerinden, emanet kıymetleri ve kabul edilen avaller grubu hakkında sıkı politikalar izlemesi, katılım bankalarının dönem net karına olumlu katkı sağlayacağı ifade edilebilir. Ayrıca garanti ve kefaletler başlıklı işlemlerin, karlılığın bir nedeni olabileceği istatistiki olarak ifade edildiği için katılım bankalarının murabaha, mudarebe ve müşareke işlemlerinin yanında garanti ve kefalet işlemlerinin ağırlığını artırmaları amaçlarına ulaşma noktasında katkı sağlayacağı söylenebilir.

ARTICLE INFO

Keywords:
Participation Banking
Off-Balance Sheet Transactions
Profitability

Received 20 January 2020
Revised 3 June 2020
Accepted 18 June 2020

Article Classification:
Research Article

ABSTRACT

Purpose – Participation banks cannot act as fast as traditional banks in the evaluation of the funds collected by their nature, and cannot use their funds as efficiently as traditional banks. However, participation banks, like traditional banks, are liable for off-balance sheet transactions to strengthen their capital structures and increase their competitiveness. As a result of the off-balance sheet transactions, participation banks follow up their liabilities, the provision allocated to their assets and the precautionary principle, and follow-up their trust and pledges. In the light of this information, the aim of the study is to examine the causal relationships between the off-balance sheet transactions of the participation banks and the key profitability data and to shed some light on the information users in their decisions.

Design/methodology/approach – The Study; The relationship between the off-balance sheet activities and profitability of participation banks, which is partly disadvantaged in the financial system, is also examined, adhering to the same legislation as traditional banks and adhering to the principles of participation banking. The analysis of the relationship between the series of profitability and off-balance sheet transactions of the participation banks was carried out using the "Johansen Cointegration Test and Granger Causality Test", which is one of the time series analyzes.

Findings – From the off-balance sheet transactions of participation banks, it is understood that there is a long-term ability to act together between the letters of guarantee it provides and the increase in

Önerilen Atıf/ Suggested Citation

Çakar, R. (2020). Katılım Bankalarının Bilanço Dışı İşlemleri İle Performansları Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, İşletme Araştırmaları Dergisi, 12 (2), 1949-1961.

surety obligations and the profitability of participation banks. In addition, causality relationship was found between the series.

Discussion – From the off-balance sheet transactions of the participation banks, it can be stated that the strict banks will have a positive contribution to the net profit of the period, following the strict securities and the accepted avaller group. In addition, since it is stated statistically that the transactions titled guarantee and surety may be a cause of profitability, it can be said that participation banks will contribute to reach their goals in order to increase the weight of guarantee and surety transactions besides murabaha, musharakah and mutual transactions.

1.GİRİŞ

2008 küresel ekonomik krizinden sonra dikkatleri üzerine çeken katılım bankacılığı, ekonomik sistemdeki payını gün geçtikçe artırmaktadır. Katılım bankacılığı Türk bankacılık sistemi içinde yer alan mevduat bankalarına fonksiyonel olarak benzeyen ancak fon toplama yöntemi ve toplanan fonların kullandırması yöntemi farklı olan bankacılık sistemidir (Öner, 2019: 33; Sümer ve Onan, 2016).

Katılım bankacılığını diğer adıyla faizsiz/İslami bankacılığı, her parasal işlem hareketinin bir mal veya hizmet karşılığı olduğu, bu parasal işlem sonucu elde edilen gelirin kar/zarar ortaklığı dikkate alınarak dağıtıldığı bir sistem olarak tanımlayabiliriz (Çelik,2015; Özbek vd, 2019: 27). Bu sistemi önemli kılan unsurlar faiz yasağı, ticaret esası, ortaklık ve risk paylaşımı esası, aşırı belirsizlik yasağı, spekülasyona olanak tanımaması, alkollü içecek, kumar, tütün vb. maddelerin yasaklı olması, finansmanın reel bir varlığa dayalı bir yapı kapsamında gerçekleştirilmesi olarak sayılabilir. Dolayısıyla tamamıyla teminata dayalı bir sistemdir (Güney, 2018: 1539; Gezen, 2019: 214). Nitekim 2008 küresel ekonomik krizinde faizsiz bankacılık sistemi, geleneksel bankacılık sisteminden piyasalarda izlenen oynaklık ve olumsuz gelişmeler açısından daha az etkilendiği ortaya çıkmıştır (Öner, 2019: 36). Katılım bankalarının ekonomiye en büyük katkısı faizden dolayı sisteme katılmayan atıl fonların ekonomiye kazandırılmasıdır (Durmaz, Erol; 2018: 252; Kartal, 2018: 2).

Türkiye'de Katılım bankacılığı 1985 yılından itibaren faaliyetlerine başlamıştır. Aralık/2019 dönemi itibariyle 6 adet katılım bankası faaliyetlerine devam etmektedir. Katılım bankacılığı Türk bankacılık sistemi içindeki payını gün geçtikçe artırmaktadır (Çetin ve Kartal, 2019: 4). 2019 yılı itibari ile bankacılık sektörü toplam aktifleri içindeki payı % 5,8 toplanan fonlar içindeki payı % 7,6 ve kullandırılan fonlar içindeki payı % 5,2 olarak gerçekleşmiştir (Çetin ve Kartal, 2019: 4).

Katılım bankacılığı sistemi çalışma prensipleri gereği reel ekonomik faaliyetlerde bulunmasından dolayı geleneksel bankalardan ayrışmaktadır. Bunun yanında toplanan fonların kullandırılması noktasında geleneksel bankalar kadar geniş bir yatırım aracı çeşidine sahip değildir. Katılım bankacılığı prensiplerine bağlı faaliyet göstermek durumunda olan katılım bankaları sınırlı sayıda yatırım aracıyla fonlarını yönetir (Uludağ, 2019: 202; Kartal, 2019: 95). Bu noktada geleneksel bankaların topladığı fonları katılım banklarına göre daha verimli kullandığı söylenebilir. Ancak katılım bankaları bu dezavantaja sahip olmanın yanında mevzuat noktasında ortak düzenlemelere sahip olmalarından dolayı geleneksel bankalar gibi sermaye yapılarını güçlendirmek ve rekabet gücünü arttırmak için bilanço dışı işlemlerle yükümlüdürler. Bilanço dışı işlemler katılım bankalarının yükümlülüklerinin takibi, varlıklarına ayırdığı karşılık ve ihtiyatlılık ilkesi gereği emanet ve rehinlerin takibini sağlar (Özgür, 2019:1). Katılım bankalarının çalışma sistemleri incelendiğinde bilanço dışı işlemleri (Garanti ve Kefaletler, Taahhütler, Türev Finansal Araçlar, Emanet Kıymetler, Rehinli Kıymetler, Kabul Edilen Avaller ve Kefaletler) bankacılık kanunu ve ilgili yönetmeliklerle tek düzen hesap planına bağlanmış ve finansal tablolarla birlikte yayınlanma zorunluluğu getirilmiştir. Katılım bankalarının bilanço dışı işlemleri, onların risk yönetimi gerçekleştirmelerinde, karlılık ve sağlam mali yapı oluşturmasında katkı sağlamaktadır. Bu bilgiler ışığında çalışmanın amacı; katılım bankalarının bilanço dışı faaliyetlerinin karlılıklarına muhtemel etkilerini incelemektir.

2. LİTERATÜR

Aydın (2000) çalışmasında, Türk bankacılık sistemindeki bankaların bilanço dışı işlemlerinde meydana gelen değişiklikleri incelemiştir. Çalışma sonucunda, bankaların ekonomide meydana gelen krizlerden çıkış noktası bulmak ve aynı zamanda vergiden kaçınmak, karlılıklarını artırmak, komisyon kazançları elde etmek vb. gibi nedenlerden dolayı bilanço dışı işlemlere yöneldiği sonucuna varmıştır.

Bashir (2000) çalışmasında 60'tan fazla İslam ülkesine ait 1994-2001 verilerini kullanarak İslami bankaların karlılıklarını etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışma sonucunda, bilanço dışı işlemlerin karlılıkla ilişkisine rastlanmadığı, öz kaynak artışı ile karlılık arasında olumlu bir ilişki olduğu, kredi/bilanço payı oranının karlılığa olumsuz etki yaptığı ve mevduat/pasif artışının karlılığa olumsuz etki yaptığı ifade edilmiştir.

Altan (2004) çalışmasında, banka türleri itibari ile bankaların bilanço dışı işlemlerinin hacmi ve bankaların karlılık, sermaye yeterliliği, aktif kalitesi ve likiditesi arasında ilişki olup olmadığını araştırmış, çalışma sonucunda aralarında anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlemiştir.

Karim, Abd ve Chan (2007) çalışmalarında, Malezya'daki yerel bankaların bilanço dışı işlemleri ile karlılık ve kaldıraçları arasındaki ilişkileri incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre bilanço dışı işlem hacmi ile banka hisse senedi getirisi arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

Pasiouras (2008) çalışmasında, Yunanistan'daki ticari bankaların 2000-2004 dönemi kar odaklı etkinliklerini araştırmıştır. Çalışma sonuçlarına göre bankaların karlılık durumu ile bilanço dışı kalemleri arasında herhangi bir ilişki olmadığı şube sayısı ile karlılık arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Taşkın (2011) ve Altan (2004) çalışmasında, Türkiye'de banka gruplarının bilanço dışı işlemlerinin bankaların karlılık ve sermaye yeterliliğine, aktif kalitesine etkisini araştırmıştır. Çalışmalarda Türkiye bankacılık sektörünün bilanço dışı işlem hacminin hızla artış trendinde olduğu belirtilmiştir. İlgili trendin en önemli sebebinin bankaların faiz ve kur riskinden korunmak için döviz ve faiz işlemlerine ilişkin bilanço dışı hesapları kullanarak aldığı tedbirler olduğu söylenmiştir. Çalışma sonucunda bilanço dışı işlem hacmi ile karlılık, sermaye yeterliliği ve aktif kalitesi arasında anlamlı ilişkilere rastlandığı ifade edilmiştir.

Ahmad ve Misman (2012) ve How vd. (2005) çalışmalarında Malezya'daki katılım bankaları ve geleneksel bankaların risk yönetim süreçlerini incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre geleneksel bankaların kredi ve likidite riski noktasında katılım bankalardan daha fazla risk taşıdığı ve bilanço dışı yükümlülüklerin kredi riskini artırdığı sonucuna varılmıştır.

Bağcı (2013) çalışmasında, katılım bankacılığı ile ticari bankacılık kavramlarına değinmiş, bu kavramları inceledikten sonra Türk bankacılık sektörünün kârlılık performansları kıyaslamış ve bunun için dördü katılım dördü ticari banka olmak üzere toplam sekiz bankanın kârlılık performanslarını ölçmüştür. İlgili ölçümde 2003-2011 yılları arasındaki veri seti kullanılmıştır. Çalışmaya ait veriler TOPSİS yöntemiyle ele alınmıştır. Çalışma sonucunda, tüm yıllar irdelendiğinde performansı en yüksek çıkan bankaların Bank Asya ve Finansbank olduğu tespit edilmiştir. Performansı en düşük çıkan banka ise Bank Mellat olarak bulunmuştur. Tüm bankalar incelendiğinde; katılım bankalarının ticari bankalardan daha yüksek performans skorlarına ulaştıkları ve daha kârlı oldukları sonucuna varılmıştır.

Selimer ve Kale (2014) çalışmalarında 2006-2011 dönemi Türk bankacılık sektörünün bilanço dışı hesaplarının özelliklerine banka gruplarına göre dağılımını incelemiştir. Ayrıca bilanço dışı işlemlerin risk ve karlılık açısından etkileri incelenmiştir. Çalışma sonucuna göre bankaların bilanço dışı işlemleri, faiz dışı gelir etmek ve gerek krediler de gerekse takip hesaplarının izlenmesinde bilanço içi hesaplarla etkileşim içinde oldukları sonucuna varılmıştır.

Lozano ve Pasiouras (2014) çalışmalarında, 1999-2006 dönemi 84 ülke bankasının bilanço dışı faaliyetleri ve bankacılık performansı arasındaki ilişkileri incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre bilanço dışı faaliyetlerdeki artış ile bankacılık performansı arasında kısmen doğrusal bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Göçmen (2015) çalışmasında, bankaların bilanço dışı faaliyetlere yönelmelerinin temel nedenleri ve muhtemel etkilerini incelenmiştir. Ayrıca bankacılık sektöründe 1990-2004 yılları arasında yaşanan gelişmeler, mali tablo verilerine dayanılarak incelenmiştir. Çalışmasının sonucunda, bilanço dışı faaliyet hacimlerinin hızlı bir şekilde arttığı görülmüştür ve bu artışın önümüzdeki yıllarda da devam edeceği sonucuna ulaşmıştır. Ancak çalışma sonucunda bilanço dışı işlemler ve karlılık arasında kısmen doğrusal bir ilişki bulunmuştur.

Khediri, Charfeddine ve Youssef (2015) çalışmalarında, Körfez İşbirliği Konseyi Ülkeleri'ndeki geleneksel ve İslami bankaların bilanço dışı işlem, kaldıraç ve iflas/kredi riski bağlamında karşılaştırmalı analizini yapmışlardır. Çalışma sonuçlarına göre İslami bankaların ortalama olarak bilanço dışı faaliyetlere daha az dahil oldukları ve geleneksel bankalara göre daha fazla faaliyet kaldıracına sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Bülbül ve Demiral (2016) çalışmalarında, Türkiye'nin güçlü ekonomiye geçiş programı sonrası 2002-2015 dönemindeki verileri kullanılarak Eximbank kredileri, ekonomik büyüme ve ihracat ve arasındaki nedensellik ilişkisi incelemiştir. Nedensellik analizleri için ilk olarak Genişletilmiş Dickey-Fuller (Augmented Dickey-Fuller – ADF) birim kök testi yapılmış, Johansen eş bütünleşme testi ile uzun dönemli ilişki analizi ve sonrasında Granger testiyle nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Son olarak ve etki tepki analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucuna göre, ihracat ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi; ihracattan Eximbank kredilerine tek yönlü nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Eş bütünleşme analizleri sonucunda da ihracat ile Eximbank kredileri arasında uzun dönemli ilişkiye rastlanılmamıştır. Diğer taraftan etki-tepki analizi sonucunda her bir değişkenin farklı şoklara sekiz çeyrek dönem içinde tepkileri de grafiklerle analize tabi tutulmuştur.

Literatür incelendiğinde ağırlıklı olarak geleneksel bankalar için bilanço dışı işlemler ve işlem hacimlerinin etkilerinin incelendiği görülmektedir. Bazı çalışmalarda katlım bankacılığı sektörü için bilanço dışı işlemlerin incelendiği görülmüştür. Türkiye'de yapılan çalışmaların tamamında geleneksel bankalar için bilanço dışı işlemlerin değerlendirildiği söylenebilir. Çalışma sonuçları incelendiğinde ağırlıklı olarak bilanço dışı işlemlerle banka karlılıkları arasında pozitif bir ilişki olduğu (Aydın, 2000; Altan, 2004; Taşkın, 2011; Göçmen, 2015) ifade edilmektedir. Katılım bankaları açısından bilanço dışı işlemler sadece Malezya da yapılan çalışmada ele alınmış ve karlılıkla aralarında negatif ilişki olduğu (Karim vd., 2007) sonucuna varılmıştır. Çalışmayı literatürden ayıran en özgün özellik, Türkiye'de hızla büyüme trendi yaşayan katılım bankalarının bilanço dışı işlemleri ile karlılıkları arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışma olmasıdır. Çalışmanın bu yönü ile literatüre katkı yapacağı ayrıca bilgi kullanıcıları için bankaların bilanço dışı işlemlerini inceleme noktasında farklı bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

3. BİLANÇO DIŞI İŞLEMLER

Finansal piyasaların hızlı bir şekilde birbirine kaynaştığı, sermaye hareketlerinin hızlandığı günümüzde bu durumun olumlu yanları olduğu gibi olumsuz tarafları da ortaya çıkmıştır. Son dönemde yaşanan krizlerde aslında finansal piyasalarda yaşanan hareketliliğin büyük payı bulunmaktadır. Krizlerin nedenleri incelendiğinde risk yönetimi faaliyetleri ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle krizlerde domino etkisi yaratan bankalar için risk yönetimi ayrı bir önem arz etmektedir. Bankalar hem risk yönetimi faaliyetleri için hem de karlılıklarına katkı yapması için bilanço dışı faaliyetleri gerçekleştirmektedir (Aydın, 2000:65).

Bilanço dışı olarak ifade edilen işlemler, banka bilançolarında doğrudan yer almayıp bankaların kar/zarar hesapları vasıtasıyla etkilemektedir (Bruer, 2002: 223; Altan ve Parlakkaya, 2004: 107). Bilanço dışı işlemlerin nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir(Göçmen, 2015: 2):

- Karlılığı artırma çabası
- Vergiden kaçınmak
- Komisyon kazancını artırmak
- Bankacılık sektöründeki rekabet kabiliyetini artırmak
- Teknolojinin hızlı gelişimi
- Yeni ihtiyaçlar için yeni ürünler
- Müşteri talepleri
- Maliyetlerin azaltılması

Katılım bankaları geleneksel bankalar gibi mevzuatın bir gereği olarak, sektördeki rekabet artışından, risklerini yönetilmesi açısından ve aktif kaliteleri açısından, karlarını artırmak için bilanço dışı işlemlere yönelmişlerdir. Bilanço dışı işlemler cari bir nakit akışı sağlamadıkları için doğrudan bilanço içinde yer almadan bankayı kar zarar hesabı aracılığıyla etkileyen işlemlerdir (Aydın, 2000: 65). Bilanço dışı işlemler, bilanço Dışı Yükümlülükler ve Emanet ve Rehinli Kıymetler olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Bilanço dışı işlemler ve bankaların karlık göstergelerinde yer alan kalemler aşağıdaki gibidir (Özulucan ve Deran, 2009):

A. Bilanço Dışı Yükümlülükler

1. Garanti ve Kefaletler

2. Taahhütler

3. Türev Finansal Araçlar

B. Emanet Ve Rehinli Kıymetler

1. Emanet Kıymetler

2. Rehinli Kıymetler

3. Kabul Edilen Avaller ve Kefaletler

C. Katılım Bankalarının Gelir Tablosunda Yer Alan Karlılık Göstergeleri

1. Aktif Karlılık

2. Özkaynak Karlılık

3. Net Faiz Marjı

Garanti ve Kefaletler; teminat mektupları, banka kredileri, akreditifler, garanti verilen prefinansmanlar, cirolardan oluşmaktadır. Taahhütler de cayılabilir ve cayılamaz olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Türev finansal araçlar da riskten korunmak amaçlı, alım-satım amaçlı ve diğer olmak üzere sınıflandırılmıştır. Emanet kıymetler, müşteri fon ve portföy mevcutları, emanete alınan menkul değerler, tahsile alınan çekler, ticari senetler ve diğer kıymetler olarak, rehinli kıymetler; menkul kıymetler, teminat senetleri, emtia, varant, gayrimenkul vb.'den oluşmaktadır (Göçmen, 2015:301).

Bilanço dışı işlemler bankalara ilgili işlemler bankalara ücret ve komisyon geliri sağlamaktadır. İlgili işlemlerin bilançoya aktarılması durumunda da bankalar için gelir sağlayacak işlemler (Teminat mektubunun bankaca ödenmesi sonucu ortaya çıkan tazmin kredisi gibi). ortaya çıkmaktadır (Selimer ve Kale, 2015: 173; Koch, 1995)

Çalışmanın amacı, geleneksel bankalar açısından oldukça önemli olmaya başlayan ve hacmi her geçen dönem artan bilanço dışı işlemlerin katılım bankaların karlılığıyla olan ilişkisini inceleyerek yatırımcılara fikir sunmak ve literatüre katkıda bulunmaktır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada katılım bankalarının bilanço dışı faaliyetler ile karlılıkları(net dönem karı) arasındaki ilişkiyi incelemek için "Johansen Eş Bütünleşme Testi ve Granger Nedensellik Testi" uygulanmıştır. Çalışmada Türkiye'de 2010-2019 döneminde faaliyet gösteren Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyttürk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım bankalarına ait veriler kullanılmıştır. Katılım bankalarına ait bilanço dışı işlem hacimleri ve dönemsel kar verileri konsolide (bütün katılım bankalarına ait veriler toplulaştırılmış olarak) edilmiş olarak Türkiye Katılım Bankaları Birliği internet sitesinden (https://www.tkbb.org.tr/veri-seti) elde edilmiştir. 2008 ekonomik krizinden en çok etkilenen sektör olan bankacılık sektörü için krizin etkilerinden arındırılmış bir veri seti oluşturmak ve katılım bankalarının hızlı bir büyüme trendine girmiş olduğu dönemi ele almak amacıyla 2010-2019 dönemi dikkate alınmıştır. Araştırma bulguları Eviews ekonometrik paket programı aracılığıyla hazırlanmıştır.

Zaman serisi analizlerinde makro ekonomik değişkenler genellikle durağan olmadığı için seriler arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla öncelikli olarak seriler durağan hale getirilir. Durağanlık için literatürde Augmented Dicky Fuller (ADF), Philips-Perron (PP) veya Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin birim kök testi'nden (KPSS) testlerinden yararlanılır. Çalışmada literatürde en çok tercih edilen ADF birim kök testi ile seriler durağan hale getirilmektedir (Ceylan ve Başer, 2014: 53).

ADF testinde sıfır hipotezi serilerin durağan olmayışını alternatif hipotez ise serilerin durağanlığını ifade eder. Sabit terimli ADF testi aşağıdaki 1 numaralı denklemde ifade edilmiştir (Çiftçi, 2014: 134).

$$\Delta y_t=\beta+\delta y_{t-1}+\sum_{t=1} \Phi \Delta y_{t-1}+\varepsilon_t \qquad (1)$$

ADF testinde sıfır hipotezi reddedildiğinde 'y' değişkeni kendi seviyesinde durağan olmakta tersi durumda durağan olmamaktadır. Kendi seviyesinde durağan olmayan seriler için serilerin farkları alınarak tekrar durağanlık testine tabi tutulur. 2. ADF testi sonucunda serilerin durağanlığı sağlanırsa ilgili seriler ile zaman serisi analizine devam edilir. 2. Test sonucunda durağanlık sağlanamamışsa seriler durağan hale gelinceye kadar test sürdürülür. Analize hazır hale gelen seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin incelenmesi için

Johansen Eş bütünleşme testi uygulanmaktadır. İlgili yöntem aşağıdaki 2 ve 3 numaralı denklemle ifade edilmiştir (Johansen, 1995; Kaya, 2015: 3).

$$\Delta u_{1t}=\beta_1 u_{1t-1}+\sum_{i=1}^{q} a_i \Delta u_{1t-i}+v_{1t} \quad (2)$$

$$\Delta u_{2t}=\beta_1 u_{2t-1}+\sum_{i=1}^{q} a_i \Delta_{u2t-i}+v_{2t} \quad (3)$$

1 ve 2. denklemde $\beta_1=0$ sonucuna ulaşıldığında değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi olmadığına tersi durumda uzun dönemli eş bütünleşme ilişkisinin olduğu sonucuna varılır. Seriler arasında uzun dönemli ilişkinin tespiti sonrasında uygulama kolaylığı sebebiyle nedensellik ilişkilerinin incelenmesi amacıyla Granger Nedensellik Analizi en çok tercih edilen yöntemdir. Granger analizi ile seriler arasındaki ilişkinin varlığı ve yönü belirlenerek tahminler gerçekleştirilir. Aşağıdaki 4 ve 5 numaralı denklem kullanılarak test gerçekleştirilir (Granger, 1969: 424-438; Uzunöz ve Akçay, 2012: 8).

$$Y_t=\sum_{i=1}^{m} a_i Y_{t-i}+\sum_{i=1}^{m} \beta_i X_{t-i}+\varepsilon_{1t} \quad (4)$$

$$Y_t=\sum_{i=1}^{m} \theta_i X_{t-i}+\sum_{i=1}^{m} \gamma_i Y_{t-i}+\varepsilon_{2t} \quad (5)$$

Denklemde ai, θ_i, β_i, ve γ_i gecikme katsayısını, 'm' değişkenlerin tamamı için gecikme değerini, 'Ɛ' hata terimlerini göstermektedir.

Nedensellik analizinde 4 ve 5 numaralı denklemlerde hata terimlerinden önceki bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerinin katsayılarının sıfıra eşitliği test edilir. Denklemde 'β_i' değerleri sıfırdan farklılığı sonucunda 'X_t' nin 'Y_t' nedeni olduğu aksi halde nedensellik ilişkisinin olmadığı şeklinde ifade edilir.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmada elde edilen bulgular; serilerin durağan hale getirilmesi için yapılan ADF testi, gecikme uzunluklarının tespiti, uygun model seçimi, Johansen eş bütünleşme testi ve Granger nedensellik testinden oluşmaktadır. ADF testi Tablo1, gecikme uzunluklarının tespiti Tablo 2, Johansen eş bütünleşme testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

5.1. ADF Birim Kök Testi

Zaman serisi analizlerinde seriler arasında ekonometrik olarak anlamlı ilişkiler elde edilebilmesi için analizi yapılan serilerin durağan olması şartı aranması gerektiği belirtilmişti. Eğer bir zaman serisi durağansa, ne zaman ölçülürse ölçülsün varyansı, ortalaması ve kovaryansı (çeşitli gecikmelerdeki) aynı çıkarmaktadır (Bülbül ve Demiral, 2016:27).

Tablo 1. ADF Birim Kök Testi

Değişkenler	Sabit Terimli t-İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
GARANTİ	-1.134.405	0.6906
D_ GARANTİ	-9.199.713	0.0000
TAAHHÜT	-2.938.461	0.0511
D_TAAHHÜT	-6.116.055	0.0000
TÜREV	-0.049520	0.9469
D_TÜREV	-6.713.182	0.0000
TOPLAM YÜKML	-2.548.433	0.1132
D_TOPLM YÜKML	-7.171.696	0.0000
EMANET	-0.620434	0.8530
D_EMANET	-1.057.339	0.0000
REHİNLER	0.995224	0.9956
D_REHİNLER	-6.558.864	0.0000
AVALLER	1.459.502	0.9988
D_AVALLAR	-6.486.465	0.0000
TOPLAM EMANET	0.439256	0.9818
D_TOPLM EMANT	-9.532.905	0.0000

NET KARPAYI	0.373196	0.9780
D_NET KARPAYI	-5.075.647	0.0003
FAALİYET GEL.	1.213.531	0.9974
D_FAALİYET GEL.	-5.311.184	0.0002
NET DÖN.KAR	-1.799.628	0.3730
D_NET DÖN. KARI	-1.898.601	0.0001
TOPLAM KAR	0.207526	0.9682
D_TOPLAM KAR	-5.538.987	0.0001

Tablo 1'e göre, verilere uygulanan ADF birim kök testi sonucu, serilerin kendi seviyesinde birinci derece farkları alındığında durağan hale geldiği görülmüştür.

5.2. Gecikme Uzunluklarının Belirlenmesi

İkinci adım olarak seriler arasında uzun dönemli eş bütünleşme ilişkisinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için önce uygun modelde kullanılacak olan gecikme uzunluklarının tespit edilmesi gereklidir. Gecikme uzunluklarının tespit edilmesi için birinci model, dönem net karı, kabul edilen avaller, rehinli kıymetler, emanet kıymetler, türev finansal araçlar, taahhütler ve garanti ve kefaletler arasında, ikinci model ise dönem net karı, toplam yükümlülükler ve toplam emanetler arasında olmak üzere iki model oluşturulmuştur. Çalışmada iki model kullanılma sebebi; bilanço dışı yükümlülükleri oluşturan 'garanti ve kefaletler, taahhütler, türev finansal araçlar' kalemlerinin ve emanet ve rehinli kıymetleri oluşturan 'emanet kıymetler, rehinli kıymetler, kabul edilen avaller ve kefaletler' kalemlerinin ayrı ayrı ve toplu olarak değerlendirilmesidir. Birinci modele göre, en fazla bilgi kriteri 3 numaralı gecikme uzunluğunda yakalandığı için gecikme uzunluğu 3 olarak ikinci modelde ise, en fazla bilgi kriteri 2 numaralı gecikme uzunluğunda yakalandığı için gecikme uzunluğu 2 olarak belirlenmiştir. Çalışmada; Likelihood Ratio (LR), Final Prediction Error (FPE), Akaike (AIC), Schwarz (SC) ve Hannan Quinn (HQ) bilgi kriterleri kullanılmıştır (Mucuk ve Alptekin, 2008: 165).

Tablo 2. Gecikme Uzunluklarının Belirlenmesi

Model 1: Dönem net karı, kabul edilen avaller, rehinli kıymetler, emanet kıymetler, türev finansal araçlar, taahhütler ve garanti ve kefaletler						
Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-3.661.113	NA	8.33e+87	222.3099	222.6273	222.4167
1	-3.548.091	171.2445	1.84e+86	218.4298	220.9693	219.2842
2	-3.491.090	62.18301	1.75e+86	217.9449	222.7065	219.5470
3	**-3.361.942**	**86.09852***	**5.69e+84***	**213.0874***	**220.0711***	**215.4372***
Model 2: Dönem net karı, toplam yükümlülükler ve toplam emanetler						
0	-1.737.534	NA	1.30e+42	105.4869	105.6229	105.5327
1	-1.685.886	90.77477	9.86e+40	102.9022	103.4464*	103.0853
2	**-1.673.192**	**20.00248***	**8.01e+40***	**102.6783***	**103.6306**	**102.9987***
3	-1.665.687	10.46179	9.12e+40	102.7689	104.1294	103.2267

Tablo 2'ye göre, Birinci model'de gecikme uzunluğu 3 olarak ikinci modelde ise, gecikme uzunluğu 2 olarak belirlenmiştir.

5.3. Eş Bütünleşme Testi

Gecikme uzunluklarının tespit edilmesinden sonra eş bütünleşme (Johansen Eş Bütünleşme) testi için uygun model seçimleri ((1. Model (Dönem net karı, kabul edilen avaller, rehinli kıymetler, emanet kıymetler, türev finansal araçlar, taahhütler ve garanti ve kefaletler) ve 2. Model (Dönem net karı, toplam yükümlülükler ve toplam emanetler)) yapılmış ve eş bütünleşme ilişkileri analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre, katılım bankalarının dönem net karı ile bilanço dışı işlemlerinden garanti ve kefaletler, bankanın sahip olduğu türev varlıklarla, emanet olarak almış olduğu varlıklar, rehinli kıymetleri, bankaların kabul etmiş oldukları avaller,

toplam emanet ve rehinli kıymetleri, katılım bankalarının toplam yükümlülükleri arasında eş bütünleşme ilişkisinin olduğu, bankanın vermiş olduğu taahhütler arasında uzun dönemli eş bütünleşme ilişkisinin olmadığı çıkarılmaktadır.

Tablo 3. Eş Bütünleşme İlişkileri

Seriler Arası İlişki	Eigenvalue	Trace İstatistiği	% 5 kritik Değer	Olasılık**
Dönem net karı- Garanti ve kefaletler	0.533555	28.58935	25.87211	0.0224
Dönem net karı - Taahhütler	0.409675	20.89995	25.87211	0.1837
Dönem net karı - Türev finansal araçlar	0.575519	30.23401	25.87211	0.0134
Dönem net karı - Emanet kıymetler	0.674370	40.16797	25.87211	0.0004
Dönem net karı - Rehinli kıymetler	0.556050	27.54080	18.39771	0.0020
Dönem net karı - Kabul edilen avaller	0.546516	26.64324	18.39771	0.0028
Dönem net karı - Toplam emanet ve rehinli kıymetler	0.735415	50.04903	25.87211	0.0000
Dönem net karı - Toplam yükümlülükler	0.734524	51.23799	25.87211	0.0000

Tablo 3'e göre, katılım bankalarının dönem net karı ile sadece bankanın vermiş olduğu taahhütler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olmadığı, diğer faktörlerle eş bütünleşme ilişkisinin olduğu görülmektedir.

5.4. Granger Nedensellik İlişkileri Analizi

Granger nedensellik analizinde aşağıdaki hipotezler kurulmuştur:

H_0: İlgili bağımsız değişken bağımlı değişkenin Granger nedenidir.

H_1: İlgili bağımsız değişken bağımlı değişkenin Granger nedeni değildir.

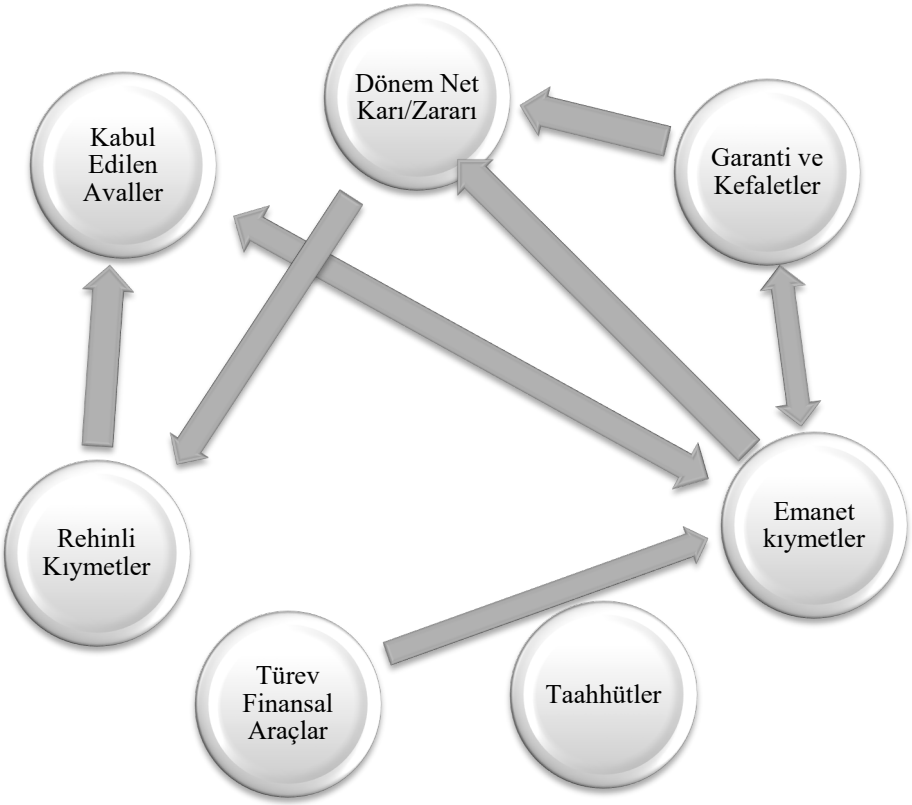
Çalışmada güvenilirlik düzeyi % 95 kabul edildiğinde olasılık değeri 0,05'ten küçük olursa H_0 red H_1 kabul, büyük olursa H_1 red H_0 kabul edilir. Bu bilgilere göre Granger nedensellik analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Granger Nedensellik Analizi

MODEL 1				
Bağımlı Değişken	Excluded	Chi-sq	df	Prob.
Net dönem karı/zararı	**Garanti ve kefaletler**	**34.69895**	**3**	**0.0000**
	Taahhütler	5.236319	3	0.1553
	Türev finansal araçlar	1.939902	3	0.5850
	Emanet kıymetler	**12.26568**	**3**	**0.0065**
	Rehinli kıymetler	0.762720	3	0.8584
	Kabul edilen avaller	1.123159	3	0.7715
Garanti ve kefaletler	Net dönem karı/zararı	7.376257	3	0.0608
	Taahhütler	1.897036	3	0.5940
	Türev finansal araçlar	0.432426	3	0.9335
	Emanet kıymetler	**33.58780**	**3**	**0.0000**
	Rehinli kıymetler	6.590679	3	0.0862
	Kabul edilen avaller	7.491518	3	0.0578
Taahhütler	Net dönem karı/zararı	1.154851	3	0.7639
	Garanti ve kefaletler	2.001371	3	0.5721
	Türev finansal araçlar	0.820890	3	0.8445
	Emanet kıymetler	1.102006	3	0.7766
	Rehinli kıymetler	1.216156	3	0.7491
	Kabul edilen avaller	0.143110	3	0.9862
Türev finansal araçlar	Net dönem karı/zararı	2.509321	3	0.4736
	Garanti ve kefaletler	0.363822	3	0.9476

	Taahhütler	1.746918	3	0.6266
	Emanet kıymetler	**12.12700**	**3**	**0.0070**
	Rehinli kıymetler	7.426753	3	0.0595
	Kabul edilen avaller	1.634525	3	0.6516
Emanet kıymetler	Net dönem karı/zararı	4.208727	3	0.2398
	Garanti ve kefaletler	**22.86933**	**3**	**0.0000**
	Taahhütler	2.805884	3	0.4225
	Türev finansal araçlar	1.484408	3	0.6859
	Rehinli kıymetler	**59.58261**	**3**	**0.0000**
	Kabul edilen avaller	**69.89837**	**3**	**0.0000**
Rehinli kıymetler	**Net dönem karı/zararı**	**7.880109**	**3**	**0.0486**
	Garanti ve kefaletler	4.817660	3	0.1856
	Taahhütler	0.937559	3	0.8164
	Türev finansal araçlar	3.790674	3	0.2850
	Emanet kıymetler	**46.87348**	**3**	**0.0000**
	Kabul edilen avaller	6.287246	3	0.0984
Kabul edilen avaller	Net dönem karı/zararı	0.998057	3	0.8017
	Garanti ve kefaletler	2.679347	3	0.4437
	Taahhütler	1.216047	3	0.7492
	Türev finansal araçlar	6.381966	3	0.0944
	Emanet kıymetler	**22.02666**	**3**	**0.0001**
	Rehinli kıymetler	4.984224	3	0.1730
Model 2				
Net dönem karı/zararı	Toplam yükümlülük	0.010577	2	0.9947
	Toplam emanet	**17.29121**	**2**	**0.0002**
Toplam yükümlülük	Net dönem karı/zararı	0.503661	2	0.7774
	Toplam emanet	4.519299	2	0.1044
Toplam emanet	Net dönem karı/zararı	2.158813	2	0.3398
	Toplam yükümlülük	1.269103	2	0.5302

- Bağımlı değişken Net dönem karı/zararı iken nedensellik ilişkisi incelendiğinde % 95 güven düzeyinde Garanti ve kefaletler ile Emanet kıymetler olasılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için Net dönem karının nedenidir sonucu çıkmaktadır.
- Bağımlı değişken Garanti ve kefaletler iken nedensellik ilişkisi incelendiğinde % 95 güven düzeyinde Emanet kıymetler olasılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için Garanti ve kefaletlerin nedenidir sonucu çıkmaktadır.
- Bağımlı değişken Taahhütler iken nedensellik ilişkisi incelendiğinde % 95 güven düzeyinde diğer serilerle herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.
- Bağımlı değişken Türev finansal araçlar iken nedensellik ilişkisi incelendiğinde % 95 güven düzeyinde Emanet kıymetler olasılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için Türev finansal araçların nedenidir sonucu çıkmaktadır.
- Bağımlı değişken Emanet kıymetler iken nedensellik ilişkisi incelendiğinde % 95 güven düzeyinde Garanti ve kefaletler, Rehinli kıymetler ve Kabul edilen avaller olasılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için Emanet kıymetlerin nedenidir sonucu çıkmaktadır.
- Bağımlı değişken Kabul edilen avaller iken nedensellik ilişkisi incelendiğinde % 95 güven düzeyinde Emanet kıymetler olasılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için Kabul edilen avallerin nedenidir sonucu çıkmaktadır.

Şekil 1. Granger Nedensellik İlişkileri

- Bağımlı değişken Net dönem karı/zararı iken nedensellik ilişkisi incelendiğinde % 95 güven düzeyinde Toplam emanetler olasılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için Net dönem karı/zararının nedenidir sonucu çıkmaktadır.
- Bağımlı değişken Toplam yükümlülük iken nedensellik ilişkisi incelendiğinde % 95 güven düzeyinde diğer serilerle herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı anlaşılmaktadır.
- Bağımlı değişken Toplam emanetler iken nedensellik ilişkisi incelendiğinde % 95 güven düzeyinde diğer serilerle herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

2008 küresel ekonomik krizinden sonra daha fazla dikkat çeken bankacılık sistemi olan katılım bankacılığı ekonomik sistemdeki payını gün geçtikçe artırmaktadır. Katılım bankaları kaynakların değerlendirilmesi noktasında geleneksel bankalardan daha sınırlı araç bulabilmektedir. Bunun en büyük nedeni ise katılım bankalarının bağlı kalmak zorunda olduğu ilke ve standartlardır. Diğer taraftan geleneksel bankalarla aynı bankacılık mevzuatına tabi olmalarından dolayı finansal tablolarının hazırlanması ve sunumu sürecinde birlikte hareket etmek durumundadırlar.

Çalışmada katılım bankalarının bilanço dışı işlemleri ile karlılık verileri arasındaki uzun dönemli ilişki Johansen eş bütünleşme testiyle analiz edilmiş, nedensellik ilişkileri ise Granger nedensellik analizi ile incelenmiştir.

Katılım bankalarının dönem net karı ile bilanço dışı işlemlerinden garanti ve kefaletler, emanet kıymetler, türev finansal araçlar, rehinli kıymetler ve kabul edilen avaller arasında uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre Bankaların vermiş olduğu garanti mektupları ve kefalet yükümlülüklerindeki artışla bankanın net karı arasında uzun dönemli birlikte hareket etme özelliğinin olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgular literatürde geleneksel bankaların bilanço dışı işlemleri ile karlılıkları arasında ilişkinin varlığı sonucuna ulaşılan Selimer ve Kale (2014), Taşkın (2011), Altan (2004) ve Aydın (2000) bulgularıyla örtüşmektedir. Bu noktada katılım bankaları ile geleneksel bankalar bilanço dışı işlemlerinin hacmine bağlı olarak karlılıklarında doğrusal yönde benzeşmekte olduğu söylenebilir. Ayrıca katılım bankları

gerek finansman gerekse diğer bankacılık işlemlerini gerçekleştirirken emanete alma işlemleri konusunda sıkı politikalar izlemesi karlılıklarına olumlu etki yapacağı söylenebilir.

Seriler arasındaki nedensellik ilişkileri incelendiğinde ise; Garanti ve kefaletler ile emanet ve rehinli kıymetler arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinden, emanet ve rehinli kıymetler ile rehinli kıymetler arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinden, kabul edilen avaller ile emanet kıymetler arasında karşılıklı nedensellik ilişkilerinden söz edilebilir. Bu serilerin birbirinin nedeni olduğu sonucunu ifade eder. Ayrıca garanti ve kefaletlerden dönem net karı/zararına doğru nedensellik, dönem net karı/zararından rehinli kıymetlere doğru, emanet kıymetlerden dönem net karı/zararına doğru ve türev araçlardan emanet kıymetlere doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğu söylenebilir. Buna göre katılım bankaları bilanço dışı işlemlerinden emanet kıymetleri ve kabul edilen avaller grubu hakkında sıkı politikalar izlemesi katılım bankalarının dönem net karına olumlu katkı sağlayacağı ifade edilebilir. Ayrıca garanti ve kefaletlerinde karlılığın bir nedeni olabileceği istatistiki olarak ifade edildiği için katılım bankalarının murabaha, mudarebe ve müşareke işlemlerinin yanında garanti ve kefalet işlemlerinin ağırlığını artırmaları amaçlarına ulaşma noktasında katkı sağlayacağı söylenebilir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda katılım bankaları tekil olarak ele alınıp her bir katılım bankasının bilanço dışı işlemlerini ne kadar etkin kullandığı, karlılıklarına ne düzeyde etki ettiği konusu analiz edilebilir.

KAYNAKÇA

Ahmad, W., ve Misman, F. N. (2012). Off-Balance Sheet risk: Evidence From Malaysian Islamic and conventional Banks. *The Journal of Muamalat and Islamic Finance Research*, 204 (1167): 1-36.

Altan, M. (2004). Türkiye'de Banka Gruplarının Bilanço Dışı İşlemleri Ve Bu İşlemlerin Bankaların Karlılık, Sermaye Yeterliliği, Aktif Kalitesi ve Likiditesi Üzerinde Yarattığı Etki, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7: 19-37.

Altan, M., ve Parlakkaya, R. (2004). Bilanço Dışı İşlemlerin Banka Performansına Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Örneği. Iktisat Isletme ve Finans, 19(219), 107-122.

Aydın, A. (2000). Bilanço Dışı İşlemler, *Bankacılar Dergisi*, 34(1): 65-81.

Bağcı, H. (2013). Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarının Kârlılık Performanslarının Topsis Yöntemi İle Karşılaştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Bashir, A. H. M. (2001). Assessing the Performance of Islamic Banks: Some Evidence From the Middle East. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*, 3: 1-11.

Breuer, P. (2002). Measuring off-balance-sheet leverage. Journal of banking & finance, 26(2-3), 223-242.

Bülbül, S. E. ve Demiral, A. (2016). Türkiye Ekonomisinde Ekonomik Büyüme, İhracat Ve Eximbank Kredileri Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 2002-2015, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 12 (46): 21-39.

Ceylan, R., ve Başer, S. (2014). Türkiye'de Petrol Tüketimi İle Reel GSYİH Arasındaki Uzun Dönem İlişkinin Johansen Eş-Bütünleşme Yöntemi İle Analiz Edilmesi. Business & Economics Research Journal, 5 (2): 47-61.

Çetin, A. ve Kartal, M. T. (2019). Katılım bankacılığında mevduat sigortacılığı: Türkiye'de Faizsiz Katılım Fonu Sigortacılığı Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme ve Model Önerisi. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 5 (1): 1-38.

Çiftci, N. (2014). Türkiye'de Cari Açık, Reel Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiler: Eş Bütünleşme Analizi. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 14 (1): 129-139.

Duramaz, S., ve Erol, İ. (2018). Banka Müşterilerinin Katılım Bankası Tercihlerine Yönelik Bir Araştırma: Ege Bölgesi Örneği. *Yönetim ve Ekonomi*, 25 (1): 251-267.

Gezen, A. (2019). Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının Entropi ve WASPAS Yöntemleri ile Performans Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 84: 213-232.

Göçmen, G. (2015). Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Bilanço Dışı Faaliyetlerindeki Gelişmeler, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,17: 297-317.

Granger, C.W.J. (1969). Investigating Causal Relations By Econometric Models and CrossSpectral Methods, *Econometrica*, (37)

GÜNEY, G. (2018). Türkiye'de Devlet Eliyle Katılım Bankacılığı Dönemi: Bir Etkinlik Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (3): 1539-1546.

Güngör, K. (2018). Katılım Bankacılığının Türkiye'deki İşleyişine Dair Bazı Tespitler. *Ayrıntı Dergisi*, 5 (60): 60-65.

How, J. C., Karim, M. A., ve Verhoeven, P. (2005). Islamic Financing and Bank Risks: The Case of Malaysia. Thunderbird *International Business Review*, 47 (1): 75-94.

Johansen, S. (1995). *Likelihood-based Inference in Cointegrated Vector Autoregressive Models. England*: Oxford University Pres.

Karim, M., Abd, Z., & Chan, S. G. (2007, December). Off-balance sheet activities and performance of commercial banks in Malaysia. In Conference NA.

Kartal, M. T. (2019). Katılım Bankacılığında Danışma Komiteleri: Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ (Tebliğ) Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2): 93-108.

Kartal, M. T. (2018). Credit Restructuring in Participation Banking: An Examination from Perspective of Metal Exchange (Katılım Bankacılığında Kredilerin Yapılandırılması: Metal Borsası Perspektifinden Bir İnceleme). Tarih Kültür Ve Sanat Araştırmaları Dergisi - Journal Of Hıstory Culture And Art Research, 7 (5): 736-759.

Kaya, E. (2015). Borsa İstanbul (BIST) 100 Endeksi ile Zımni Volatilite (VIX) Endeksi Arasındaki Eş-bütünleşme ve Granger Nedensellik. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 17 (28): 1-6.

Khediri, K. B., Charfeddine, L., & Youssef, S. B. (2015). Islamic versus conventional banks in the GCC countries: A comparative study using classification techniques. Research in International Business and Finance, 33, 75-98.

Koch, T.W, (1995), Bank Management, the Dryden Pres, 3rd Edition.

Lozano-Vivas, A., & Pasiouras, F. (2014). Bank productivity change and off-balance-sheet activities across different levels of economic development. Journal of Financial Services Research, 46(3), 271-294.

Mucuk, M., ve Alptekin, V. (2008). Türkiye'de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006). Maliye Dergisi, 155, 159-174.

Öner, M . (2019). Katılım Bankacılığının Aksaray İlindeki Büyüme Performansı Hakkında Genel Bir Değerlendirme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (3): 33-44.

Özbek, G. B., Aycan, B. B., ve Bilgen, U. (2019). Katılım Bankacılığının ve Katılım Endeksinin Sağladığı Getiriler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi1. *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1 (1): 26-36.

Özgür, S. (2019). Bankacılık Sektöründe Kredi Riski ve Kredi Türevleri: Ampirik Bir Uygulama (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı).

Özsoy,İ., Görmez, B. Ve Mekik, S. (2013). "Türkiye'de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik", *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 20 (1): 187-206

Özulucan, A., & Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması/The Comparison of Participation Banking and Traditional Banking on the Perspective of Banking Services and Accounting Applications. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (11): 85-108.

Parlakkaya R.,Çürük,S.A. (2011). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 11 (3): 397-405.

Pasiouras, F. (2008). Estimating the technical and scale efficiency of Greek commercial banks: the impact of credit risk, off-balance sheet activities, and international operations. Research in International Business and Finance, 22(3), 301-318.

Selimler, H., ve Kale, S. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Bilanço Dışı İşlemlerin Risk ve Karlılık Açısından Değerlendirilmesi (Evaluation of the Off-Balance Sheet Activities of the Turkish Banking Sector with Risk and Profitability Approach). *Marmara Üniversitesi İİB Dergisi*, 33 (2): 173-204.

Sümer, G., ve Onan, F. (2016). Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiyedeki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci Ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (3): 296-308.

Taşkın, F. D. (2011). Türkiye'de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Bakış*, 11 (2): 289-298.

TKBB, (2019). Karşılaştırmalı Tablolar, https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar, (Erişim Tarihi: 15.12.2019).

Uludağ, M. C. (2019). Türkiye'de Katılım Bankacılığının Analitik İncelemesi. Maliye ve Finans Yazıları, (111), 201-232.

Uzunöz, M, ve Akçay, Y. (2012). Türkiye'de Büyüme ve Enerji Tüketimi Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1970-2010. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 3 (2): 1-16 .